ИЗВЕСТИЯ

НА

ВАРНЕНСКОТО АРХЕОЛОГИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО

КНИГА XII

BULLETIN

DE LA SOCIÉTÉ ARCHÉOLOGIQUE Á VARNA

TOME XII

1961

ДЪРЖАВНО ИЗДАТЕЛСТВО — ВАРНА

ГРОБНИ НАХОДКИ ОТ ОДЕСОС

ГОРАНА ТОНЧЕВА

В последните няколко години строителството във Варна значително се засили. На мястото на сегашния град се е издигал античният Одесос и затова при изкопите за основи на сгради се откриваха и продължават да се откриват останки от старо строителство и ценни археологически паметници. В очертанията на елинистическия и римския некропол на стария град строителите попадаха и на голям брой гробове. Тези гробове се откриваха случайно и не винаги имаше възможност да се направят проучвания и разкопки на новооткрития гроб. Тук ще се занимаем с откритите в последно време гробни находки, които според тяхното датиране подразделихме в две главни групи: I. Гробни находки от елинистическата епоха. II. Гробни находки от римската епоха.

I. ГРОБНИ НАХОДКИ ОТ ЕЛИНИСТИЧЕСКАТА ЕПОХА

А. ГРОБ ОТ ЗОНАТА НА ВИЛИТЕ

През 1956 г. при прокарване на канализация в началото на зоната на вилите, до морския бряг, бил открит античен гроб. По думите на работниците той бил ограден и покрит с варовикови плочи. В гроба били намерени следните предмети:

1. Кантар от червеникава глина, с размери: 9,5 × 15 см., инв. № II. 3791. Част от шията е отчупена (табл. I, обр. 1).

Съдът е с тяло във форма на пресечен конус, с широка шия, слабо издаден ръб на устието и с две малки, слабо извити, заоблени от лицевата страна дръжки. Те имат плосък издатък в горния си край. Силно вдлъбнатото дъно е с профилирано столче. Съдът е покрит и отвън, и отвътре с черен фирнис със слаб блясък.

2. Лампа от червеникава глина, с размери: 4 × 8, диам. на диска 4,5 см, инв. № II. 3792 (табл. I, обр. 2).

Лампата е с голям отвор за наливане на маслото. Дискът ѝ е плосък и е ограден от края с вдълбан тесен пояс. Плещите ѝ са отвесни, а дъното слабо вдлъбнато. Фитилникът е слабо издаден. От едната страна на лампата се намира малък триъгълен издатък. Покрита е с черен фирнис със слаб блясък.

3. Аскос от червеникава глина, с размери: вис. 4 см, диам. 14 см, инв. № II. 3793. Липсва едната дръжка (табл. I, обр. 4).

Долната част на съда има полусферична форма, а горната, лицевата, е слабо изпъкнала, с пъпковиден издатък в средата. Страничната дръжка е плоска и се съединява с тялото в основата на късата и тясна шия. Устието има заоблен ръб. По тялото на съда се виждат следи от черен фирнис.

Недалеч от този гроб е бил открит друг подобен. В него е била намерена, до краката на скелета, само една лампа от червеникава глина, с размери: вис. 5 см, диам. на диска 8 см, инв. № II. 3794 (табл. I, обр. 3).

Откритият ѝ резервоар е ограден със слабо наклонен към него пояс. В средата на лампата се намира цилиндричен отворен от двете страни канал. Тя има два силно издадени срещуположни фитилника и е покрита със светлокафяв лъскав фирнис.

Според формата на съдовете и черния със слаб блясък фирнис върху повечето от тях погребението може да се отнесе към III—II век пр. н. е.

Б. ГРОБ ОТ ДВОРА НА УЧИЛИЩЕ „Г. С. РАКОВСКИ"

През 1960 г. в двора на училище „Г. С. Раковски", недалеч от автобусната спирка „Стадиона", намираща се на булеварда, водещ от Варна до „Златните пясъци", при изкопи за канализация е бил открит гроб. Той е бил ограден и покрит с плочи от червеникава глина, с размери 68 × 57 × 3 см. Те са слабо изкорубени от едната си страна. По дължината в двата си края имат корниз с правоъгълно сечение. По думите на работниците отстрани на гроба са били поставени по три плочи, а на късите му страни — по една. От гроба произхождат следните два предмета:

1. Лампичка от жълточервеникава глина, с размери: 2,5 × 8,5 см, диам. на диска 6 см, инв. № II. 507 (табл. I, обр. 5).

Лампичката има заоблени плещи и слабо издаден фитилник. Отворът за наливане на маслото е ограден с релефен кръг. От едната страна на плещите, близо до фитилника, се намира триъгълен издатък. Дъното ѝ е плоско.

2. Аскос от светлокафява глина, с размери: 18 × 14 см. Запазени са част от долната половина, едната дръжка, шията с ръба и малка част от горната половина (табл. II, обр. 7).

На 50 м надолу от гореописания гроб работниците попаднали на друго погребение, от което открили само кости и глинен съд, който описваме по-надолу:

1. Кантар от розова глина, с размери: 11 × 14 см, диам. на устието 8 см, инв. № II.508 (табл. I, обр. 6).

Съдът има кълбовидно тяло, слабо издаден ръб на устието и две малки, плоски, дъговидни дръжки, които в горния си край имат цилиндричен, пристиснат в средата издатък. Дъното му е на ниско, вдлъбнато навътре столче. Под дръжката върху тялото минава вдълбана ивица, върху която е нанесена светлорозова боя. Между двете дръжки под ръба на устието се намира дъговиден, вдълбан орнамент, който е бил повторен с бяла боя. Над него минава дъговидна, рисувана с бяла боя линия, а под него се намира листовиден орнамент от островърхи дълги листенца, нарисувани с бяла боя и разположени във форма на дъга.[1] Съдът е покрит отвън и отвътре с матов черен фирнис. По някои части на тялото се намират жълтокафяви петна, което показва, че фирнисът е бил недоброкачествен.

Това погребение според находките, открити в него, може да се датира от III — II век пр. н. е.

В. ГРОБ ДО СПИРКА „ОТДИХ И КУЛТУРА"

През 1956 г. работниците, които правили канавки край шосето от Варна за курорта „Златните пясъци", открили до спирката „Отдих и култура" гроб, ограден с варовикови плочи. В него били намерени следните предмети:

1. Паница от сива глина, с размери: вис. 8 см, диам. на устието 17 см, инв. № II. 3795 (табл. II, обр. 8).

Тя има тяло във форма на пресечен конус и е със заоблен, завит навътре ръб на устието. Дъното ѝ е плоско и е на ниско столче. Цялата паница е покрита отвън и отвътре с черен матов фирнис.

2. Лампичка от жълтеникава глина, с размери: 3 × 9,5 см, диам. на диска 6,5 см, инв. № II. 3797 (табл. II, обр. 9).

Тя е с голям отвор за наливане на маслото, с плосък и ограден с релефен кръг диск и с наклонени плещи. Близо до силно издадения фитилник се намира издатък в триъгълна форма. Дъното ѝ е слабо вдлъбнато и с релефен кръг в средата.

3. Аскос от жълтеникава глина, с размери: 8 × 16 см, инв. № II.3799. Липсват части от тялото и едната дръжка (табл. II, обр. 10).

Съдът е с полусферично тяло. Лицевата му кръгла повърхност е плоска, слабо заоблена и наклонена към страничния ръб. Върху нея в средата се намира пъпковиден издатък с розета и два концентрични пояса около него, нарисувани със светлокафява боя. Шията му е къса и излиза отстрани на тялото. Устието завършва със силно издаден ръб. От основата на шията излиза малка плоска и извита дръжка (втората е отчупена).

4. Съд от сива глина, примесена с едри зърна пясък, с размери: 12 × 9,5 см, инв. № II. 3976. Липсва малка част от тялото и дъното (табл. II, обр. 11).

---

[1] Вж. Т. Н. Книпович — Торговые сношения античных колоний северного Причерноморья. . . СА, т. XI, стр. 274, рис. 1(3 — 4) ; Т. Иванов — Тракийски могилни погребения от Одесос . . . . ИВАД, X, стр. 95 — 96, табл. V, обр. 1.

Тялото на съда има цилиндрична форма. Дъното му е плоско. Близо до устието му се намира малка и заоблена дръжка. В горната част на тялото му са разположени на еднакво разстояние един от друг пъпковидни издатъци. Съдът е работен на ръка. По повърхността му се забелязват светложълтеникави петна, които са се получили при неравномерното му изпичане.

Погребалният инвентар от този гроб според аскоса[1] и лампичката[2], които могат да се датират от III век пр. н. е., може да се отнесе към същото време — към III век пр. н. е.

Г. ГРОБ ДО МОГИЛАТА „ТУРНАТЕПЕ"

През 1957 г. при риголване на място за лозе северно от могилата „Турнатепе", разположена на североизток от Варна, е бил открит на 0,50 — 0,60 м дълбочина античен гроб. Погребението по думите на намервача е било извършено направо в земята и е било под малък насип. Това даде известно основание да смятаме, че над него е имало могила. Скелетът е бил силно разложен. При него е бил намерен следният гробен инвентар:

1. Аскос от червеникава глина, с размери: 13 × 4 см, инв. № II. 924 (табл. II, обр. 12).

Аскосът има тяло в полусферична форма. Той е с две странични дръжки. Устието е поставено встрани. То завършва със заоблен и слабо издаден навън венец. Лицевата и плоска повърхност на тялото е украсена в средата с пъпковиден издатък. Около този издатък се намира рисувана със светлокафява боя десетлистна розета, оградена с два концентрични, също рисувани с кафява боя пояси, от които външният е по-широк.

2. Лампа от светлокафява глина, с размери: 9,3 × 3 см, диам. на диска 6,3 см, инв. № II.922. Отчупени са части от фитилника и от диска (табл. III, обр. 13).

Дискът ѝ е слабо конкавен, ограден с плитко вдълбан пояс. Тя е с отвесни плещи и конкавно, на ниско столче дъно. От едната страна на плещите се намира рогче с дупчица в основата.

3. Кантар от розова глина, с размери: 12 × 15 см, инв. № II.923. Отчупени са части от тялото и дръжката (табл. III, обр. 14).

Тялото му е с конусовидна форма и е набраздено с канелюри. Шията е широка. Двете дръжки достигат до слабо издаденото навън устие и завършват с плосък отгоре издатък. Дъното е силно вдлъбнато и е на високо столче с релефен пояс от лицевата страна. Съдът е покрит отвън и отвътре с недоброкачествен на места черен, на места тъмнокафяв фирнис.

4. Каничка от червеникава глина, с размери: 16 × 14 см, инв. № II.925. Липсват части от тялото, дръжката и шията, сега възстановени (табл. III, обр. 15).

Тя е със сферично тяло и с широка, къса шия, към устието слабо разширена. Дръжката е плоска, слабо извита, в горния си край с пъпковиден издатък Тя е по-ниска от устието. Венецът на каничката по посока към дръжката е изрязан в трапецовидна форма. Дъното ѝ е плоско и е на ниско столче.[3]

5. Връх от копие от желязо, с размери: 42,5 × 3,5 см, диам. на втулката 2 см, инв. № II. 919 (табл. III, стр. 16).

Той има листовидна форма. По дължината в средата се намира ръб, който продължава и върху част от втулката, за дървената дръжка, която има цилиндрична форма.

Според предметите, намерени в гроба, погребението може да се отнесе към III — II век пр. н. е.

Три от разгледаните гробни находки са били намерени: а) в зоната на вилите, до морския бряг, б) в двора на училище „Раковски", отляво на шосето за Стадиона, и в) до спирка „Отдих и култура". При спирка „Акациите" при изкопи за канавки от двете страни на шосето за „Златните пясъци" бяха открити гробове, в които бяха намерени фрагменти от елинистически съдове. Тези гробове и гробът, открит в зоната на вилите, са на една линия — на изток от дерето, което минава в края на Морската градина и се спуска към морето. При строежа на Стадиона и при направата на шосето към него бяха открити гробове, оградени с варовикови или керамични плочи, от които в повечето случаи се намираха само фрагменти. Гробът, открит до спирка „Отдих и култура", също не е бил единствен. Всичко това показва, че от спирка „Акациите" до спирка „Отдих и култура" се е простирал античен некропол. Тези крайни точки на некропола не са окончателни, тъй като в бъдеще може да се открият нови гробове, които ще ни дадат неговите нови крайни точ-

[1] За подобен аскос вж. Т. Иванов, цит. съч., стр. 95, табл. IV. обр. 2 и посочената там литература.
[2] За подобна лампичка вж. п. там, стр. 90 — 91, табл. III, обр. 1.
[3] За каничка в подобна форма вж. F. Courby — Les vases grecs à reliefs, Paris 1922, 530, fig. 115.

ки. Той заема доста голямо пространство, намира се близко до североизточния некропол на Одесос и има същата посока — разположен е от двете страни на стария път за Дионисопол (Балчик). Всичко това дава известно основание да предполагаме, че той е по-скоро продължение от некропола на Одесос, а не некропол на близко тракийско селище, както твърди М. Мирчев.[1]

Що се отнася до могилния гроб, открит край могилата „Турнатепе", за него може да се каже, че принадлежи към могилния некропол на някое тракийско селище, разположено недалеч от него.

Инвентарът, намерен в гробовете, е доста еднообразен: аскос, лампичка, кантар, порядко паничка или каничка. Между съдовете голям интерес представляват тези, чиято форма и украса са изработени под тракийско влияние (вж. обр. 8 и 11).

Според формата и украсата на съдовете, а също така и според фирниса без металически блясък, с който са покрити някои от тях, погребенията може да се отнесат към III—II век пр. н. е.

II. ГРОБНИ НАХОДКИ ОТ РИМСКАТА ЕПОХА

А. ГРОБОВЕ ОТ УЛ. „МАКЕДОНИЯ"

През август 1957 г. при изкопите за основи на жилищния блок, който се издига на ъгъла на ул. „Македония" и ул. „П. Каравелов", на дълбочина 1,10 м бяха открити шест гроба. Погребението в тези гробове е било извършено чрез трупополагане, тъй като във всички гробове бяха намерени кости, в повечето случаи полуразложени. Само при гроб № 2 бяха запазени изцяло страничните варовикови плочи, с които е бил ограден гробът.

ГРОБ № 1

Около гроба бяха намерени фрагменти от варовикови плочи, с които вероятно е бил ограден. В този гроб бе намерен следният инвентар:

1. Лампа от червеникава глина, с размери: 18,5 × 3 см, диам. на диска 7,4 см, инв. № II. 3857 (табл. III, обр. 17).

Дискът е конкавен. Той е украсен с релефно изображение на кантар с канелирано тяло и дръжки, издигащи се високо над устието. От него излизат две лозови клонки, в долния край на които се намират гроздове. До дъното на кантара се намира малко кръгло отвърстие за наливане на маслото. Дискът е ограден с два релефни пояса. Плещите на лампата са почти отвесни, а дъното ѝ е плоско. Фитилникът ѝ е силно издаден, отгоре плосък и украсен с релефна геометрична украса. Дръжката ѝ е малка и плоска. Повърхността ѝ е покрита с тъмнокафяв фирнис.

2. Стъкленица от жълтеникаво стъкло, с размери: 7,5 × 2,8 см, инв. № II. 3858 (табл. III, обр. 18).

Тя има продълговато тяло и заоблено дъно. Плоска е само от едната си страна и може да лежи само върху нея. Повърхността ѝ е украсена с тесни релефни и къси вдлъбнатини. Този съд има къса шия и слабо издаден и неправилно заоблен ръб на устието.[2]

3. Паничка от едрозърнест мрамор, с размери: 12,2 × 2,5 см, инв. № II. 3859 (табл. IV, обр. 19).

Тя е плитка, с три правоъгълни издатъка от трите страни, а четвъртият е във форма на улей за изтичане или изсипване на съдържанието на паницата. Дъното ѝ е плоско. До нея бе намерена и разтривалка от мрамор във форма на пресечен конус, с един заоблен издатък в горния си край.

Паничката и разтривалката са служили за приготвяне на мехлеми или други лекарства.

4. Четири пластинки от олово, с размери: а) 4,5 × 3,7 × 0,5 см, б) 4 × 3 × 0,3 см, в) 3 × 2,7 × 0,2 см и г) 2 × 1,5 × 0,1 см, инв. № II. 3864 (табл. IV, обр. 20).

Те тежат: а) 53,5 г, б) 41,7 г, в) 22,5 г и г) 4,2 г и имат правоъгълна форма. Служили са вероятно като тежести за измерване на лекарства.

---

[1] Вж. М. Мирчев — Паметници на гробната архитектура в Одесос и неговата околност. Изследвания в чест на акад. Д. Дечев, София, 1958 г., стр. 570.

[2] За съдове в подобна форма, но от глина вж. F. Courby, Les vases grecs à reliefs, Paris, 1922, стр. 488, фиг. 103. Според автора те произхождат от Мала Азия, може би от Пергам.

5. Части от „аптекарски" везни (табл. IV, обр. 23).

а) Фрагмент от горната извита част на везните, с размери: 3,5 × 2,5 × 0,1 см. Представлява плоска пластинка, извита в горния си край.

б) Фрагменти по всяка вероятност от блюдата; първият с размери: 3 × 2 × 0,1 см, а вторият—4 × 2 × 0,1 см.

в) Верижка, която е свързвала блюдата с кобилицата, с размери: дълж. 13 см, диам. на халката 2,2 см. Тя е изплетена от осем нишки тънък тел. В двата си края завършва с по една халка.

г) Винт с размери 2 × 1,5 × 0,3 см. Състои се от обла пръчица, която завършва в единия си край с плосък издатък в триъгълна форма, а в другия си край — с плътен издатък във форма на пресечена пирамида.

д) Два фрагмента с размери: а) 4 × 1 × 0,2 см и б) 3 × 1 × 0,3 см. Те представляват плоски правоъгълни дълги пластинки.

6. Две еднакви амфори от червеникава глина, с размери: 58 × 28 см, инв. № II. 3862 и II. 3863 (табл. IV, обр. 21 и 22).

Те са с тяло във форма на пресечен конус. Плещите им се спускат отвесно към тялото. Шията в долния си край е разширена, към средата се стеснява, а към дръжката отново се разширява. По повърхността на тялото и шията и на двете амфори се намират плитки, широки и релефни пояси. Ръбът на устието е широк и заоблен. Дръжките им са високи и извити в горния си край. От лицевата им страна по средата има широк жлеб. Дъното е вдлъбнато и е поставено на ниско столче. Върху плещите на едната амфора се намират две издраскани букви I[с височина 2,5—2,8 см.

7. Кантар от червеникава глина, с размери: 12,5 × 15,5 см, инв. № II. 3860. Липсват части от столчето и от ръба (табл. IV, обр. 24).

Съдът има камбановидна форма. Ръбът на устието е цилиндричен и слабо издаден навън. Тялото му е украсено с широк пояс, ограничен в горния край с два плитки жлеба, под които има перловиден орнамент. Върху този пояс са налепени релефни фигури. На двете срещуположни страни на съда се намират две амурчета в профил, голи, в ход надясно, с малки крила на раменете. Те държат в двете си ръце неясен предмет, може би съд. Пред тях, ограден с две надлъжни релефни линии, се намира по един голям кратер на правоъгълна поставка. От лявата страна на кратера, поставена също противоположно, се намира по една фигура на мъж. Той е в профил и в ход наляво. През кръста му минава триъгълно парче плат, вързан на възел под корема. През ръцете и раменете му минава мантия. Той е с пълно тяло. Ръцете му са свити в лактите и са дигнати нагоре с обърнати напред длани. Той е с брада и мустаци, а на главата с шлем. Главата му в сравнение с тялото има по-големи размери и въобще цялата му фигура е предадена карикатурно. Зад гърбовете на тези фигури и на амурчетата се намират, разположени едно под друго, неясни релефни изображения. Съдът е поставен на малко, ниско столче, украсено от външната и вътрешната страна с релефни пояси. Той е покрит отвън и отвътре със светлозелена оловна глазура със силен блясък, като фигурите са покрити със светложълта глазура, която е потекла встрани и надолу от тях. Подобни кантари са били намерени в Кримския полуостров, СССР. Според Courby[1] те се датират от I век от н. е.

8. Скифос от жълтеникава глина, с размери: 7,5 × 17 см, инв. № II. 3861. Липсва дъното (табл. V, обр. 25).

Той е с тяло във форма на пресечен конус. Има две заоблени дръжки, които достигат до устието и в горния си край завършват с плоски издатъци. Тялото му е украсено с пояс от релефни изображения. Над тях се намира яйцевиден орнамент, отсечен наполовина от две плитки линии. Отдолу те са ограничени с тесен релефен пояс. В средата между двете дръжки се намира триножникът на Аполон Питийски, от двете страни на който в горния край се виждат опашката и главата на змия. От двете страни на триножника се намират две високи палмови клонки със завързани в тях панделки, които се спускат надолу. До палмовите клонки са изобразени по две запалени факли. От двете страни на факлите се намира по едно релефно изображение на пламтящ олтар, а над него едикула. На обратната страна на съда на мястото на олтара и на едикулата се намират долу неясен, кръгъл предмет, а над него щит, под който се подават дръжките и долният край на оръжия. Всички тези предмети са свързани със спортните състезания в античността. Целият съд отвън и отвътре е покрит с жълтозелена глеч, а двата триножника — със светлозелена глеч, която е потекла отстрани и надолу от тях. Подобен съд е бил намерен в Южна Русия. Той се датира от началото на I век от н. е.[1] Според монетата от Клавдий, намере-

[1] Вж. F. Courby, цит. съч., стр. 516, обр. 112 и стр. 518, табл. XVII, а.

на в гроба, всички предмети, които описахме по-горе, могат да се датират от средата до края на I век от н. е.

ГРОБ № 2

В този гроб бяха намерени само два върха от копие:

1. Връх от копие от желязо, с размери: 33 × 3,5 см, диам. на втулката 3 см, инв. № II. 3865 (табл. V, обр. 26 *а*).

Той е листовиден. Втулката за дървената дръжка е в цилиндрична форма.

2. Връх от копие от желязо, с размери: 33,5 × 3,2 см, диам. на втулката 2 см, инв. № II.3866 (табл. V, обр. 26 *б*).

Той е листовиден. Втулката има цилиндрична форма. В нея е останала част от дървената дръжка.

ГРОБ № 3

В този гроб е бил намерен само един лакримарий от червеникава глина, с размери: 18 × 5 × 5,6 см, инв. № II.3867 (табл. V, обр. 27 *а*).

Той е с яйцевидно тяло, което в долния си край се изтънява в цилиндрично краче, завършващо с плоско, малко дъно, а в горния си край преминава във висока шия, която завършва с цилиндричен, обърнат навън венец.

ГРОБ № 4

В този гроб са били намерени следните предмети:

1. Лакримарий от червеникава глина, с размери: 22 × 7 см, инв. № II. 3876 (табл. V, обр. 27 *б*).

Той е със сферично тяло, което в единия си край се изтънява в цилиндрично краче с два релефни пояса в долната си част и завършва с плоско дъно. Има висока шия, украсена с релефни пояси. Венецът на устието е цилиндричен и издаден навън.

2. Вотивна пръчка от бронз, с размери: 19 × 4 см, диам. на халката 1,9 см, инв. № II. 3868 (табл. V, обр. 28).

Тя има кръгло сечение и е украсена с четири релефни пояса. В единия си край е разширена и там се намира плоска халка, наподобяваща пръстен, с плътен, правоъгълен издатък в долния си край. В другия си край тя завършва с триъгълно разширение, над което се намират две малки халкички, съединени помежду си, в горния край на които се намира плоска повърхност. В двата края на тази повърхност се намират разположени една срещу друга две птички, вероятно гълъби.

3. Съд от стъкло, с размери: 8,5 × 5 см, инв. № II. 3869 (табл. V, обр. 29).

Той е със сферично тяло, с вдлъбнато навътре дъно, с висока шия, чието устие завършва с неравен, плосък ръб, който в единия си край е издаден за по-лесно изливане на течността. Вероятно е служил за съхраняване на лекарства.

4. Огледало от бронз, с размери: деб. 0,3 см, диам. 7 см, инв. № II. 3870 (табл. V, обр. 30).

Огледалото е изработено от плоска тънка пластинка. То е кръгло, с неравно отрязан ръб, който вероятно се е влагал в рамка. По лицевата му повърхност се забелязват следи от посребряване.

5. Лекарски инструмент Cyatiscomele от бронз, с размери: 16,5 × 0,5 см, инв. № II. 3871 (табл. V, обр. 31.)

В единия си край е остър. В средата, където слабо се разширява, е украсен с пет релефни пояса. Другият му край завършва с лъжичка, от която е отчупена по-голямата ѝ част.[1]

6. Обковка на нож от бронз, с размери: 12 × 3 см (табл. V, обр. 32).

Тя е изработена от пластинка, която е подвита от трите си страни. В долния ѝ разширен край се намират отвърстия за гвоздейчетата, с които се е прикрепвала долната подвита част на пластинката към горната. В средата на обковката се намират два тесни пояса от друга пластинка, които са стягали обковката и самия нож. Лицевата ѝ повърхност е украсена със зрънчест орнамент във форма на кръгчета. Вътре в обковката се намират части от железния нож.

[1] I. Milne — Surgical instruments . . . Oxford, 1907, стр. 61, XIV фиг. 1 и XV фиг. 5.

7. Фрагменти от стригила, speculum? и нож.

а) Стригила, размери: 5,5 × 4 × 1,5 см (табл. VI, обр. 33 б).

Запазени са върхът и извитата част на стригилата, направени от плоска, изкорубена пластинка от желязо.

б) Част от дръжката на speculum?, размери: 6,5 × 2 см (табл. VI, обр. 34).

Представлява пръчка от желязо с кръгло сечение. На повърхността има нарези, които наподобяват нарезите на винт. В единия си край тя е отчупена, а в другия се намират издатъци от тънък тел, около които има фрагменти от полуизгнило дърво, което дава известно основание да смятаме, че на това място е имало напречна дървена дръжка. Такива напречни дръжки и металически пръчки с нарези има при speculum, от което можем да предположим, че гореописаният предмет е вероятно част от speculum.[1]

в) Нож с размери: 4,5 × 3,5 см. Запазена е долната част от широк и голям нож (табл. VI, обр. 33 *а*).

8. Лампичка от червеникава глина, с размери: 8 × 2,5 см, диам. на диска 5,4 см, инв. № II. 873 (табл. VI, обр. 35 *а*).

Тя е с конкавен диск, ограден с релефна украса, с малък фитилник, висока плоска дръжка и с плоско дъно, оградено с релефен кръг. По повърхността на лампата се забелязват следи от червен лак.

В този гроб е била намерена монета от Септимий Север, което ни дава основание да датираме гробния инвентар от края на II и началото на III век от н. е.

ГРОБ № 5

В този гроб са били намерени следните предмети:

1. Огледало от бронз, с размери: диам. 6,10 см, инв. № II. 3873. Отчупена е едната трета от огледалото (табл. VI, обр. 36).

Изработено е от плоска пластинка. То е кръгло, по периферията неравно отрязано, защото може би е било обкръжено с рамка. По повърхността му се намират следи от посребряване.

2. Връх от стрела от бронз, с размери: 3,5 × 0,7 см, инв. № II. 3874 (табл. VI, обр. 37).

Той е триръб. В единия от ръбовете се намира дупчица, а вторият продължава в продълговат, остър издатък. Втулката за дръжката е тясна и има цилиндрична форма.

3. Лампа от светложълтеникава глина, с размери: 6 × 2,5 см, диам. на диска 6 см, инв № II. 3875. Отчупени са части от диска и тялото и целият фитилник (табл. VI, обр. 35 *б*).

Дискът е конкавен, ограден с два релефни пояса и релефен орнамент. Дръжката е плоска. Фитилникът според очертанията на основата му е бил малък. По цялата повърхност на лампата се намират следи от червен лак.

4. Ойнохое от сива глина, с размери: 10,5 × 8,5 см, инв. № II. 3877 (табл. VI, обр. 39).

Съдът е със сферично тяло. Под дръжката, близо до шията, се намира вдълбан, плосък кръг. Има къса тясна шия и широко устие със силно издаден плосък ръб, който в единия си край е притиснат за по-лесно изливане. Дръжката му е плоска и извита. Дъното е голямо, плоско и на ниско столче. Върху тялото до дръжката се намира издраскан монограм, който се състои от буквите М и Е в лигатура. Цялото съдче отвън и устието отвътре са покрити със сивкавочерен, недоброкачествен фирнис. Върху тялото му в долния край се намира дупчица. Може би този съд не се е употребявал и затова е бил поставен в гроба.

5. Лекарски инструмент Spathomele от бронз, с размери: 17,5 × 1,5 см, инв. № II. 3872 (табл. VII, обр. 38).

Той представлява пръчка с кръгло сечение. В единия й край се намира плътен елипсовиден издатък, а другият, в основата на който има два релефни пояса, завършва с плоска правоъгълна лопатка, която в основата си в двата края се разширява.[2]

---

[1] Вж. I. Milne, цит. съч., стр. 150 сл., XLVII и XLVIII.

[2] Вж. I. Milne, цит. съч., стр. 58, XIII/4; вж. също П. Стоянов, Хирургическите инструменти, ИВАД, V, стр. 63.

ГРОБ № 6

В гроба са били намерени следните предмети:

1. Гривна от бронз, с размери: диам. 5 см, деб. 0,4 см, инв. № II. 3878. Счупена е на осем фрагмента.

Тя е направена от объл тел. В единия си край преминава в плоска с триъгълна форма пластинка, върху лицевата повърхност на която е издраскана глава на змия.

2. Пръстен от сребро с гема, с размери: диам. на халката 1,5 см, а размери на гемата диам. 1,2 × 0,7 см, инв. № II. 3879 (табл. VII, обр. 40).

Той се състои от плоска халка, която има елипсовидна форма и в горния си край се разширява в елипсовидна плоскост. Върху тази плоскост в рамка, също в елипсовидна форма, е вложена гема от светлокафяв полублагороден камък, с елипсовидна форма. Върху този камък е издълбано изображение на сърна, клекнала на задните си крака и с малко издигнати напред и нагоре предни крака.

3. Гривна от бронз, с диам. 7,5 см.

Тя е изработена от объл тел, завършващ в двата си края с пластинка, върху която се намира изображение на глава на змия.

4. До гроб № 6, на дълбочина 1,3 м е била намерена стъкленица от светлозелено дебело стъкло, с размери: 24,5 × 7 см, инв. № II. 3889.

Тя е във форма на бухалка, с къса шия, с дебел, цилиндричен, слабо издаден ръб на устието. Съдът е бил работен от два калъпа, тъй като при съединяването на двете половини в средата по дължината на тялото се е получил ръб.

5. Съд от червеникава глина, с размери: 18 × 11 см, инв. № II. 3880. Липсват: дръжката и част от шията с голяма част от ръба (табл. VII, обр. 41).

Съдът е с кълбовидно тяло. Шията му е разширена в основата си и има плитък жлеб. Дръжката му според очертанията на основата ѝ е била плоска, малка и слабо заоблена в средата (сега възстановена). Той има капаче от жълтеникава, недобре пресята глина, с размери: 5×8 см и е с биконическа форма. В единия си край има цилиндричен издатък с отвор.

ГРОБ № 7

В този гроб е бил намерен следният инвентар:

1. Съд, вендуза? от червеникава глина, с размери: вис. 10 см, диам. 11,2 см, инв № II. 3890. Липсват части от тялото и от ръба (табл. VII, обр. 42).

Предметът има камбановидна форма. В средата на тялото му се намира висок цилиндричен издатък. В долния си край има широк, плосък и равен ръб. По формата си малко наподобява на капаче за съд. Обаче високият цилиндричен издатък, удобен за хващане, и широкият плосък ръб, които не са характерни за капачетата от съдове, ни дават известно основание да смятаме, че предметът представлява вендуза.

2. Съд от бронз, с размери: 11,5 × 5,5 см, инв. № II. 3882 (табл. VII, обр. 43).

Съдът има тяло във форма на пресечен конус със заоблени плещи. В основата на тясната му шия се намира релефен пояс. Ръбът на устието му е сложно профилиран. Той има капаче, което затваря много добре устието и има сложно профилиран издатък, в горния край на който се намира малка дупчица. През нея по всяка вероятност е минавала връв или металическа верижка, посредством която капачето се отхлупвало. Този съд вероятно е служил за съхраняване на течни лекарства, които не трябвало да се изпаряват.

3. Съдче от червеникава глина, с размери: 8×3 см, диам. на устието 6 см, инв. № II. 3883 (табл. VII, обр. 44).

То има цилиндрична форма с вдълбан пояс към устието. Дъното му е вдлъбнато навътре и е на ниско столче. Горната част на съда е втопена в светлокафяв фирнис.

4. Хирургически нож от желязо, с размери: 8×3×1 см, инв. № II. 3884. Запазена е долната част от ножа (табл. VII, обр. 45).

Той е изработен от пластинка, която в единия си край е дъговидно извита и изострена. Бил е сгъваем — прибирал се е между две плоски, сравнително дебели правоъгълни пластинки, също от желязо.

5. Пръстен от бронз, с размери: диам. 2,1 см, деб. 0,2 см, инв. № II. 3885.

Той е изработен от дебел тел, плосък от вътрешната си страна и заоблен от външната.

6. Плочка за разтриване на мехлеми, от розов мрамор със светлокафяви жилки, с размери: 6,5 × 3 × 0,7 см, инв. № II. 3886 (табл. VIII, обр. 46 *а*).

Тя е правоъгълна. Част от дебелината на четирите ѝ страни е отнета косо и по такъв начин опаката ѝ повърхност е с по-малки размери.

7. Плочка за разтриване на мехлеми от сив камък, с размери: 8,9 × 6,1 × 0,7 см, инв. № II. 3887 (табл. VIII, обр. 46 *б*).

Тя е правоъгълна, като част от дебелината на четирите ѝ страни е отнета косо.

8. Съд за лекарства от бронз, с размери: вис. 3,5 см, диам. на устието 2,5 см, диам. на капачето 2,8 см и вис. 0,6 см, инв. № II. 3888 (табл. VIII, обр. 47).

Той има цилиндрична форма, като в горния и долния си край е разширен. Повърхността на тялото му е украсена с релефни пояси. Дъното му е плоско и също е украсено с релефни концентрични пояси. Вътрешната му повърхност е гладка и излъскана. В него, по дъното и по стените му, се намира черен прах. След химическия анализ се установи, че прахът е природен магнетит (Fe_3O_4),[1] лекарство, което се е давало по всяка вероятност за усилване. Съдът има капаче от тънка бронзова тенекия. То има конусообразна форма и на върха му се намира верижка от бронз. По формата си целият съд наподобява на сегашните банки, в които се поставят мехлеми.

9. Фрагмент от съд от жълтозелено прозрачно стъкло, с размери: 3,5×5,5 см. Запазени са дъното и част от тялото му (табл. VIII, обр. 48).

Тялото му има цилиндрична форма и е било украсено с релефни, стилизирано предадени клонки и плодове, от които е запазена малка част. Към дъното то се стеснява и в тази си част получава форма на пресечен конус. Тук то е украсено с канелюри във форма на палмови листа. Върху плоското му дъно се намират три концентрични релефни пояса.

* * *

В гробовете № 1, 4, 5 и 7, както показват гробните инвентари, са били погребани лекари. В гроб № 1 е била открита находка от аптекарски принадлежности, засега единствена в България. В гроб № 4 са били намерени фрагменти от стригила от желязо, което показва, че лекарят, погребан в този гроб, е лекувал ушни болести, тъй като с помощта на стригилата са се поставяли лекарства в ушите.[2] Той вероятно е лекувал и гинекологически болести, за което ни дава известно указание фрагментът от speculum. Фрагментът от хирургически нож показва, че той може би е правил операции. В гроба е била намерена и вотивна пръчка — принадлежност на жреците. Това ни дава основание да смятаме, че той освен лекар е бил може би и жрец и е използувал силата на религията в своята лекарска практика.[3] В гроб № 5 е бил намерен инструментът Spathomele. Той е бил повече аптекарски, отколкото лекарски инструмент — с единия му край се е бъркал мехлемът, а с другия се е мажел на платно. Освен това той е служил за сондиране на рани и за поставяне на лекарства и фитили в тях. В гроб № 7 е била намерена вендуза. Предмет с такова предназначение се намира за втори път в България.[4] В един съд от бронз бе открит природен магнетит, лекарство, което се е давало за усилване. Като част от инвентара на този гроб са били и две плочки за разтриване на мехлеми, които често се срещат в гробове на лекари, стъклен съд, който напомня на днешните бурканчета за лекарства, и хирургически нож. Ножът показва, че и този лекар вероятно е правил операции. Освен това той може би сам или помощниците му са приготовлявали лекарства, тъй като в гроба му бяха намерени три съда за лекарства. Възможно е той да е имал иатрейон, където болните му са идвали и са оставали да се лекуват.

Хубавите и скъпи предмети, намерени в гробовете на тези лекари, като скифоса и кантара с релефни изображения, стъкления съд във форма на бадем, сребърния пръстен с гема и др., ни дават указания, че тези лекари са принадлежали към заможната класа. Обстоятелството, че гробовете на лекари бяха намерени един до друг ни дава основание да приемем, че те може би са били в роднински връзки помежду си.

---

[1] Анализът на лекарството бе направен от Др. Чавдаров, химик при Археологическия музей, София.

[2] П. Стоянов — Хирургическите инструменти, ИВАД, V, табл. IX, фиг. 5.

[3] Вж. Хр. Данов — Епиграфски приноси към историята на лекарското съсловие в Долна Мизия, ГПБМ, 1931, стр. 34.

[4] Г. Тончева — сп. „Природа", год. IV, кн. 5.

Б. ГРОБ ОТ УЛ. „П. КАРАВЕЛОВ"

През 1957 г. при изкопи за основи на жилищния блок на ул. „П. Каравелов" № 9 е бил открит античен гроб. Той е бил ограден и покрит с варовикови плочи. Бил ориентиран югозапад-североизток и се е намирал на 1,20 м дълбочина. В него били намерени два скелета. Гробният инвентар се е състоял от две стъкленици — балсамарии и една бронзова монета от Антонин Пий. Първата стъкленица — балсамарий е от синкаво прозрачно стъкло, с размери: вис. 15,2 см и диам. на дъното 8,5 см, инв. № II. 421 (табл. VIII, обр. 49 *а*). Тя е с тяло във форма на пресечен конус, с висока шия и силно издаден плосък ръб на устието. Дъното ѝ е слабо вдлъбнато. Втората стъкленица — балсамарий е също от прозрачно синьозелено стъкло, с размери: вис. 13,5 см и диам. на дъното 7 см, инв. № II. 422 (табл. VIII, обр. 49 *б*). Тя е с тяло във форма на пресечен конус, с висока шия, с издаден, заоблен ръб на устието и слабо вдлъбнато дъно.

Според намерената в гроба монета на Антонин Пий можем да отнесем погребението към средата или края на II век от н. е.

В. ГРОБ ОТ ПАЗАРНИЯ ПЛОЩАД

Сегашният понеделничен пазар в гр. Варна заема част от мястото, където в древността се е намирал късноримският некропол. Той се е простирал и нагоре по ул. „Пюскюлиев", около пощата и на терена под сегашния „Плод-зеленчук". През 1955 г. при изкопи за основи на жилищния блок на ъгъла на улиците „Пюскюлиев" и „Г. Петров" работниците попаднали на сводести т. н. „шахтови" гробници. Музеят разкопа десет такива гробници, между които бе разкопан и един римски гроб със сравнително богат инвентар (обр. 63). Той бе ориентиран изток-запад и бе издълбан в пласт от твърд пясъчник. Имаше следните размери: дълж. 1,40 м, шир. 0,70 м и бе открит на 1,80 м дълбочина. В гроба бяха намерени два скелета. Около първия скелет, който се намираше в северната страна на гроба, бяха намерени следните предмети:

1. Обеца от злато, с размери: диам. 0,9 см, дълж. 1,9 см, инв. № II. 3685. Бе намерена около долната част на черепа (табл. VIII, обр. 50).

Тя се състои от кръгло камъче от стъкло в светлосин цвят, вложено в тънка златна пластинка, която по лицевата си повърхност е украсена с релефни линийки.

2. Огърлица от 69 зърна, с размери на зърната от 0,50 до 2 см, инв. № II. 3670. Бе намерена в долната част на черепа (табл. VIII, обр. 51).

Четири от тях са от непрозрачно египетско стъкло, а другите — от прозрачно стъкло. Те са оцветени в най-различни цветове: светло- и тъмносин, бял, жълт, сребрист, тъмночервен и други цветове. По форма са биконически, четиристенни, шестстенни, с напречни тесни релефни пояса и др.

3. Гривна от тъмносиньо прозрачно стъкло, с размери: диам. 5,90 см, деб. 0,70 см, инв. № II. 3676. Беше намерена на лявата ръка на скелета (табл. IX, обр. 52 *а*).

От лицевата си страна тя е заоблена и украсена с пъпчици от жълта, бяла и синя стъклена египетска паста, а от опаката е плоска.

4. Гривна от смолисто вещество, с размери: диам. 7,4 см и деб. 0,60 см, инв. № II. 3677. Тази гривна бе намерена също на лявата ръка на скелета (табл. IX, обр. 52 *в*).

Тя е плоска. На четири места част от лицевата ѝ повърхност и дебелината ѝ са отнети в шест триъгълни форми. Лицевата ѝ повърхност е украсена с кръгчета, очертани с пергел, в които се намира по една вдълбана точка.

5. Гривна от тъмносиньо стъкло, с размери: диам. 6,3 см, деб. 0,5 см, инв. № II. 3678. Бе намерена на дясната ръка на скелета (табл. IX, обр. 52 *б*).

Тя е плоска и слабо заоблена отстрани. На мястото, където са били съединени двата края, тя е по-дебела.

6. Дръжка от огледало от кост, с размери: 16×2×0,7 см, инв. № II 3672. Бе намерена в горната част на скелета (табл. IX, обр. 53).

От лицевата си страна е заоблена, а от опаката — плоска. Единият ѝ край е отчупен, а другият е стеснен и профилиран. Над него се намира изображение на Венера nutrix. Тя е представена права, гола и обърната напред. Косата ѝ е вчесана на път по средата и се спуща на две плитки по раменете. В ръцете си, поставени пред гърдите, държи малко дете. Левият ѝ крак е облекчен, а до десния се намира част от дрехата ѝ. Моделирана е и от задната страна. До дръжката бе намерена и голяма част от стъкленото огледало.

Около втория скелет бяха намерени следните предмети:

1. Огърлица от 17 кехлибарени зърна, с размери: 2,5 — 0,2 см, инв. № II. 3671. Тя бе намерена в долната част на черепа (табл. IX, обр. 54).

Дванадесет от тях са с продълговата форма и с плитък напречен жлеб в горния край. По дебелината на зърната в горния им край се намира отвърстие за нанизване. Три имат цилиндрична форма, а другите две са в пирамидална и биконическа форма.

2. Гривна от десет плочки от непрозрачно тъмносиньо стъкло, с размери 2,5 — 0,2 см, инв. № II. 3673. Тя бе намерена на китката на лявата ръка на скелета (табл. IX, обр. 55).

Плочките са били покрити отгоре с жълта боя, следи от която са се запазили само при три от плочките. От опаката си страна те са плоски, а слабо заоблени от лицевата. По дебелината им се намират по две дупчици за нанизване. Върху деветте плочки е изобразена глава на медуза. Тя е с буйна коса, чиито краища минават във вид на змийски опашки под брадата ѝ. При някои от плочките в горната част на главата на медузата се намират по две малки крилца. Върху десетата плочка са изобразени един срещу друг отляво глава на мъж, а отдясно — глава на жена. Тази плочка е елипсовидна. В долния ѝ край се забелязва част от релефен кръг. Мъжът е в профил, с къса коса, с едва забележима панделка или венец в нея, с къса брада, изпъкнали очи и дебел врат. Жената е също в профил, с удължено лице, с коса, подвита в началото на врата и издигната над темето. Над челото си има широка диадема. В горния край на плочката, над главата на мъжа, обърнат в профил към главата на жената, се намира гарван. Тези изображения наподобяват на портретите на император Галерий Максимиан и жена му Галерия Валерия от времето на тетрархията (293—305 г.).[1] Изображенията върху плочките вероятно са се получили чрез отпечатване на печат с негативно изображение.

3. Гривна от бронз, с размери: диам. 5,5 см, деб. 0,5 см, инв. № II. 3675. Тя бе намерена на дясната ръка на скелета (табл. X, обр. 56).

Изработена е от две, увити една в друга, дебели жици тел.

4. Игла за коса от сребро, с размери: дълж. 7,90 см, деб. 0,6 см, инв. № II. 3674. Намерена към краката на скелета (табл. X, обр. 57).

Единият ѝ изострен край е отчупен, а другият завършва с главичка, чиито плоскости са отнети във форма на ромбове и триъгълници.

5. Два камъка от пръстен с размери: а) дълж. 1,2 см, шир. 1 см, деб. 0,50 см и б) диам. 1,5 и деб. 0,3 см. Бяха намерени в долната част на гроба. Инв. № II. 3680.

Първият камък има правоъгълна форма и е от полублагороден светлокафяв камък. Четирите ъгъла на правоъгълната плочка са отнети и по този начин в средата ѝ се очертава ромб. Вторият камък е от безцветно стъкло, с кръгла форма. Лицевата му повърхност е отнета във форма на многоъгълници и осем неправилни четириъгълници.

Инвентарът на този гроб според изображението на мъж и жена върху една от стъклените плочки на гривната, описана под № 2 и намерена при втория скелет, може да се датира от края на III и началото на IV век от н. е. Според предметите, намерени в гроба, погребаните са били жени, а според размерите му и според диаметрите на гривните те са били вероятно млади момичета. Богатият инвентар в гроба показва, че те са принадлежали към заможната класа на Одесос.

Г. ДВА ГРОБА ОТ „ТРАКЦИЯТА“

През 1956 г. при разширяване шосето от Варна за кв. „Аспарухово“ работниците открили два антични гроба. Те са били намерени от лявата страна на шосето до сп. „Тракцията“. Намервачите предадоха в музея гробните инвентари, без обаче да могат да опишат гробовете и мястото на предметите около скелета. В първия гроб са били намерени следните предмети:

1. Плочка за разтриване на мехлеми от сивозелен камък, с размери: 11,5×7,5×1 см, инв. № II. 250. От нея липсват малки части и се състои от три фрагмента (табл. X, обр. 58).

Тя е плоска и с изгладена повърхност. Едната ѝ страна по дебелината си е отнета косо и по такъв начин долната ѝ повърхност е с по-малки размери.

2. Лампичка от жълтеникава глина, с размери: 8,5 × 5,5 × 2,5, инв. № II. 251. Отчупена е част от диска (табл. X, обр. 59*а*).

[1] M. Bernhardt — Handbuch zur Münzkunde . . . . Taf. 19/16 и 18.

Дискът ѝ е конкавен. Той е бил украсен с релефни изображения, от които е запазена малка част. По края е ограден с два релефни пояса. Плещите ѝ са заоблени, а дъното — плоско. Тя е с плоска, малка и висока дръжка и с малък фитилник. По повърхността ѝ се забелязват следи от червен лак.

3. Лекарски инструмент Cyathiscomele от бронз, с размери: 13,5×0,5 см, инв. № II. 252. Счупен е на четири фрагмента и липсват части от двата края (табл. X, обр. 60).

В средата си той е заоблен. В единия край завършва с дълбока лъжичка, която към средата се разширява и от която липсва долният край. В другия си край има продълговат издатък с елипсовидно надлъжно сечение. От този издатък е запазена малка част[1].

4. Съд от безцветно прозрачно стъкло, с размери: 10×4 см, инв. № II. 253.

Съдът има тяло във форма на пресечен конус, заоблени плещи и вдълбано дъно. Шията му е къса, към устието се разширява, а в основата си има остър ръб.

5. Лампа от червеникава глина, с размери: 7,5×2,5 см, инв. № II. 249 (табл. X, обр. 59 *б*).

Конкавният ѝ диск е бил украсен с релефни изображения, от които е запазена малка част. Плещите ѝ са отвесни, фитилникът — малък, а дъното — плоско и оградено с релефен кръг.

В гроба е била намерена монета от гр. Одесос, сечена при Комод, според която можем да отнесем погребението към края на II и началото на III век от н. е. Хирургическият инструмент и плочката за разтриване на мехлеми, намерени в гроба, свидетелствуват, че погребаният се е занимавал с медицина.

Във втория гроб е бил намерен следният инвентар:

1. Стъкленица от синкаво прозрачно стъкло, с размери: 8×1,5 см, инв. № II. 293 (табл. X, обр. 61 *а*).

Тя има малко кълбовидно тяло, тясна и висока шия, чието устие завършва със слабо издаден навън ръб. На дъното на стъкленицата се намира червена минерална боя на прах.[2]

2. Стъкленица от прозрачно, синкаво стъкло, с размери: 8 × 2,5 см, инв. № II. 294 (табл. X, обр. 61 б).

Тя има яйцевидно тяло, висока, тясна шия, която към устието се разширява и завършва със силно издаден, плосък ръб. На дъното на този съд се намира черна минерална боя на прах.

3. Огледало от олово. Размери на рамката: диам. 3,5 см, на дръжката дълж. 8 см, на гърба диам. 2,5 см, инв. № II.296 (табл. X, обр. 62).

Рамката е кръгла и плоска. Лицевата ѝ страна е оградена от вътрешната страна с тесен, релефен пояс, зад който се намира релефен орнамент. От опаката си страна е украсен с релефен орнамент, който се състои от лозови клонки и гроздове. Дръжката от двете страни е слабо заоблена. Гърбът на огледалото представлява кръгла пластинка, върху едната повърхност на която се намира четириредов релефен гръцки надпис с височина на буквите 0,7 см:

τῆς
καλλῆς
πρέπι
καλλός

Огледалото е било лято, като дръжката и рамката са били излети в един общ калъп, а гърбът — в друг.[3]

4. Лампа от светлочервена глина, с размери: 8 × 3 см, диам. на диска 6 см, инв. № II. 263. Отчупени са част от диска и част от фитилника и дръжката.

Дискът ѝ е конкавен, плещите заоблени, фитилникът малък, а дръжката заоблена и висока. Дъното е слабо вдлъбнато. По тялото ѝ се забелязват следи от червен лак.

Огледалото и стъклениците с бои показват, че в гроба е била погребана жена. Червената боя е била вероятно употребявана за подсилване цвета на бузите и устните, а черната—за подсилване цвета на веждите. Според намерената в гроба монета, сечена по време-

[1] I. Milne, цит. съч., стр. 61, табл. XIV/1.

[2] Химическият анализ на боите бе направен от Др. Чавдаров, химик при Софийския археологически музей.

[3] За подобни огледалца вж. Г. Тончева — Оловна рамка от огледалце, ИВАД, VIII, стр. 123, фиг. 183 и посочената там литература.

то на Комод, погребението може да се отнесе към края на II и началото на III век от н. е., от същото време, от което се датира и първият гроб.

За разгледаните по-горе гробни находки от римската епоха може да се каже следното: гробовете от ул. „Македония“ във Варна са били разположени зад северната крепостна стена на Одесос. Археологическите материали, открити в гробовете на лекари, показват, че през епохата на римското владичество медицината в Одесос е била на високо ниво и че лекарите от този град са имали богат инструментариум. Тези находки представляват интересен и ценен материал, който може нашироко да се използува при проучването на историята на медицината в нашите земи. Гробът от Пазарния площад и двата гроба от „Тракцията“ са били разположени зад западната крепостна стена на града. Първият гроб е бил открит в очертанията на късноримския некропол на града. Той се датира от края на III и началото на IV век от н. е. Оттук можем да заключим, че преди да бъдат изкопани т. н. „шахтови“ гробници, на това място се е простирал римски некропол, по-голямата част от гробовете на който са били унищожени при свалянето на терена на това място. Инвентарът от този гроб е сравнително точно датиран и е богат и интересен. Двата гроба от „Тракцията“ са вероятно част от същия некропол.[1] Те дават една нова крайна точка на разпространение на гробовете от този некропол в югозападна посока.

Въз основа на новооткритите гробни находки можаха да се направят някои нови проучвания на елинистическия и римския некропол на Одесос. Освен това те дават ценни сведения за търговията, за развитието на медицината през римското владичество, за постиженията на одесоските занаятчии и за погребалните обичаи на населението в Одесос.

DÉCOUVERTES DE TOMBES D'ODESSOS

G. Tontchéva

RÉSUMÉ

Dans cette article l'auteur publie des découvertes de tombes d'Odessos qui remontent aux époques hellénistique et romaine.

On a découvert trois des tombes hellénistiques dans la nécropole qui s'étend au nord-est de la ville antique. La quatrième tombe a été sous tumulus et selon toute vraisemblance elle a appartenu à la nécropole tumulaire de quelque village thrace, situé non loin de là. Le mobilier funéraire de ces tombes est assez uniforme: askos, lampes, canthares, plus rarement des assiettes ou de petits brocs. La forme et les ornements des vases ainsi que le vernis sans éclat métalique qui recouvre certains d'entre eux permettent de faire remonter les sépultures aux III—II s. av. n. ère.

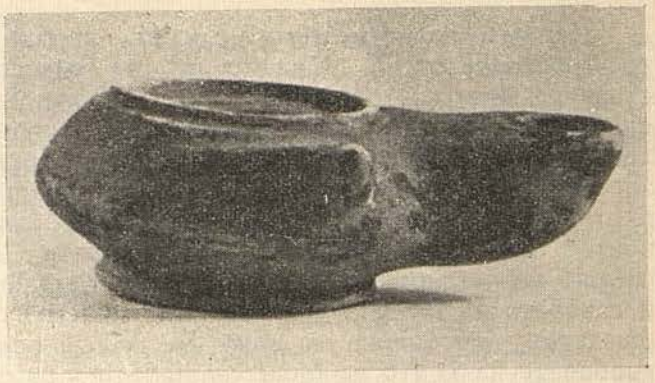
Parmi les tombes de l'époque romaine, celles de la rue „Makédonia“ présentent un grand intérêt. Dans quatre d'entre elles on a découvert: des plaques pour la préparation des onguents, des instruments médicaux, des vases à médicaments etc. On peut en conclure que des médecins ont été ensévélis dans ces tombes. Dans une de ces dernieres on a trouvé deux vases—un canthare et un skyphos, couverts de glaçure jaune et verte ornés de figures en relief.

Le mobilier funéraire de ces tombes nouvellement découvertes nous fournit des renseignements précieux pour le commerce, le dévéloppement de la médecine pendant l'époque romaine et des données pour certains aspects du genre de vie de l'antique Odessos.

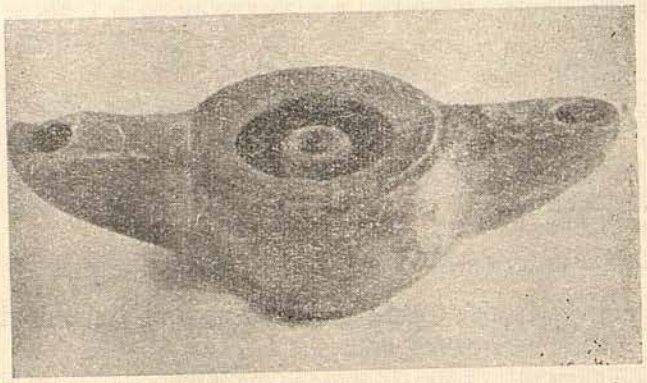
[1] М. Мирчев — Късноримският некропол на Одесос, ИВАД, VIII, стр. 94.

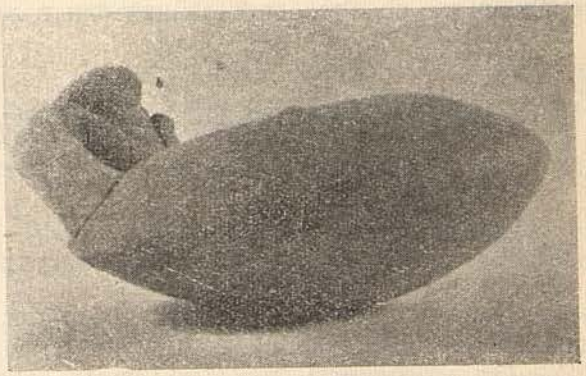
Обр. 1. Кантар с черен фирнис
Fig. 1. Kanthare à vernis noir

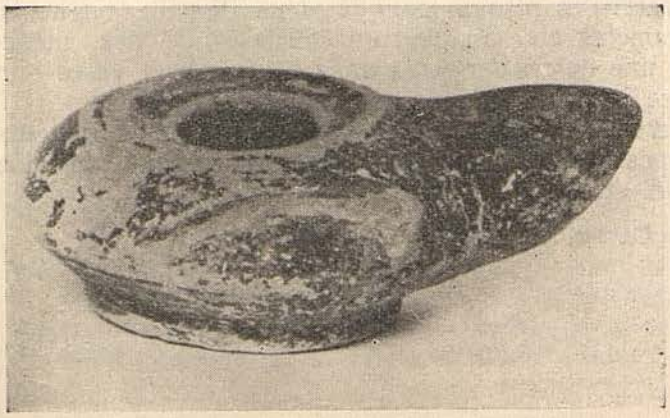
Обр. 2. Лампичка с черен фирнис
Fig. 2. Lampe à vernis noir

Обр. 3. Лампичка с два фитилника
Fig. 3. Lampes à deux mèches

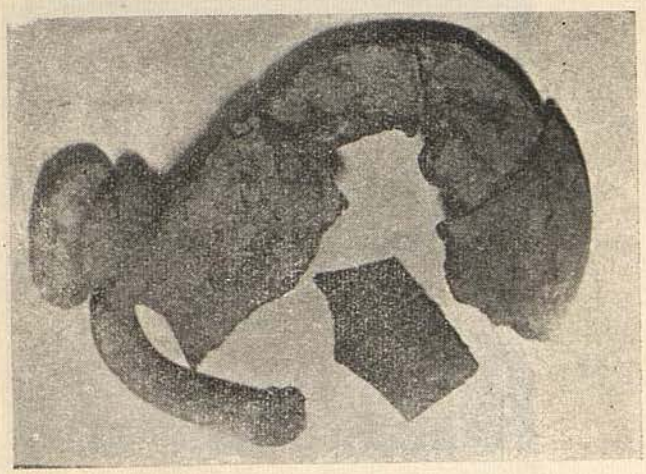
Обр. 4. Аскос
Fig. 4. Askos

Обр. 5. Лампичка
Fig. 5. Lampe

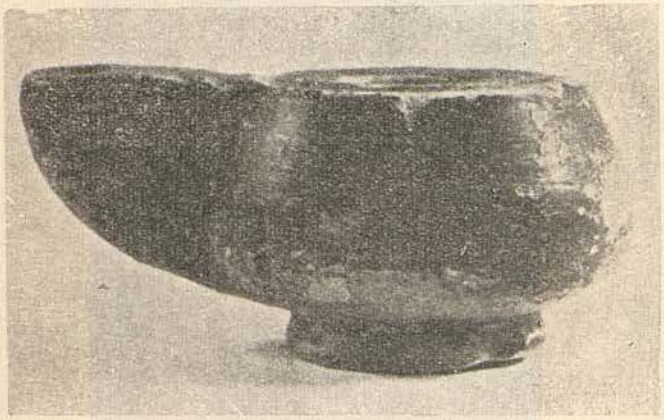
Обр. 6. Кантар с черен фирнис
Fig. 6. Canthare à vernis noire

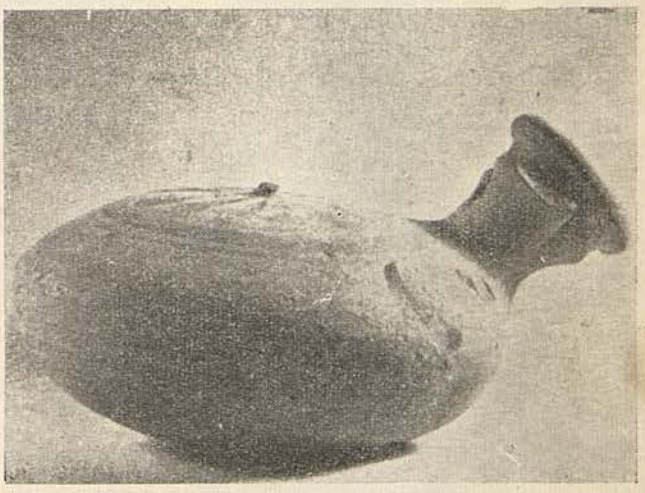
Обр. 7. Аскос
Fig. 7. Askos

Обр. 8. Паница от сива глина
Fig. 8. Assiette d'argile grise

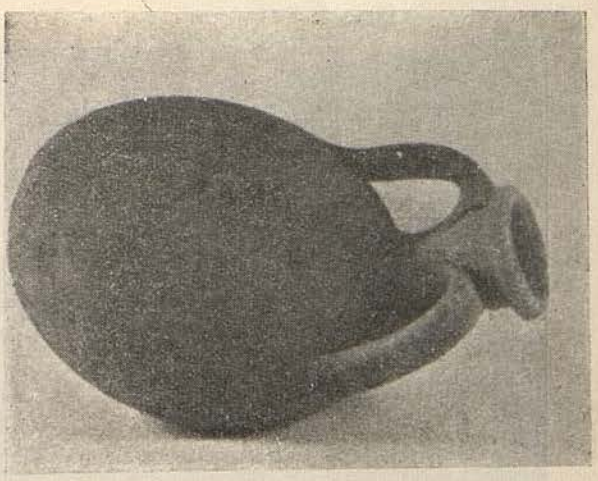
Обр. 9. Лампичка с черен фирнис
Fig. 9. Lampe à vernis noir

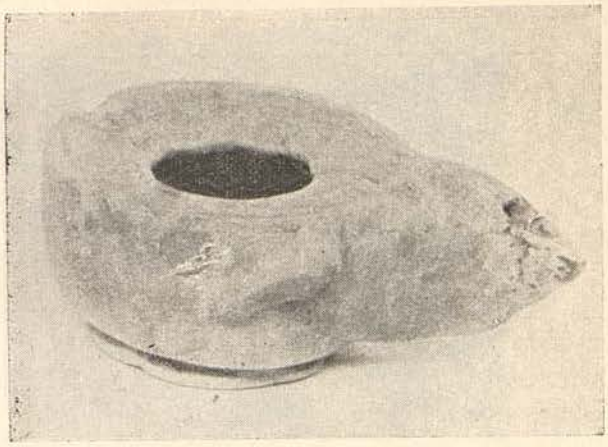
Обр. 10. Аскос
Fig. 10. Askos

Обр. 11. Съд от сива глина
Fig. 11. Vase d'argile grise

Обр. 12. Аскос
Fig. 12. Askos

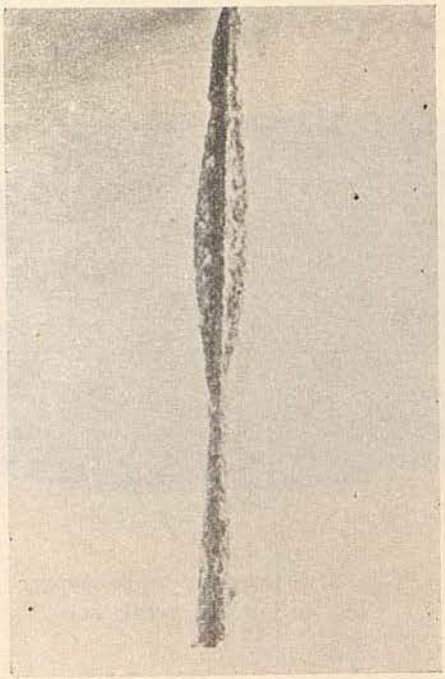
Обр. 13. Лампичка
Fig. 13. Lampe

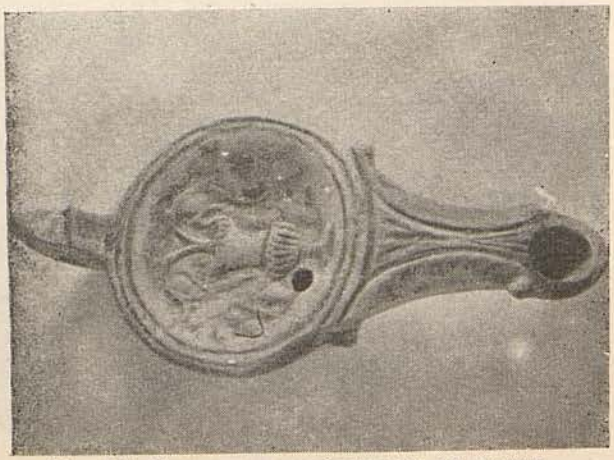
Обр. 14. Кантар
Fig. 14. Canthare

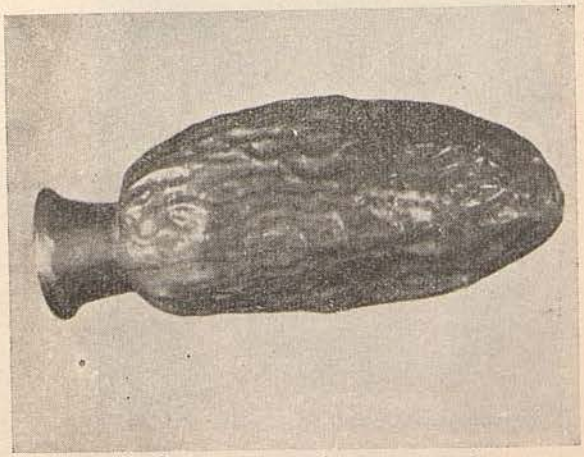
Обр. 15. Каничка
Fig. 15. Petit broc

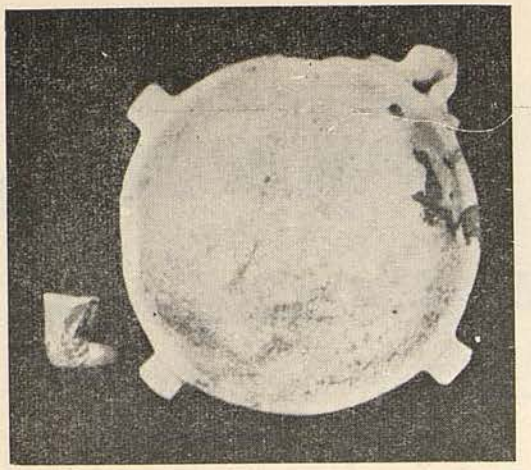
Обр. 16. Връх от копие
Fig. 16. Pointe de lance

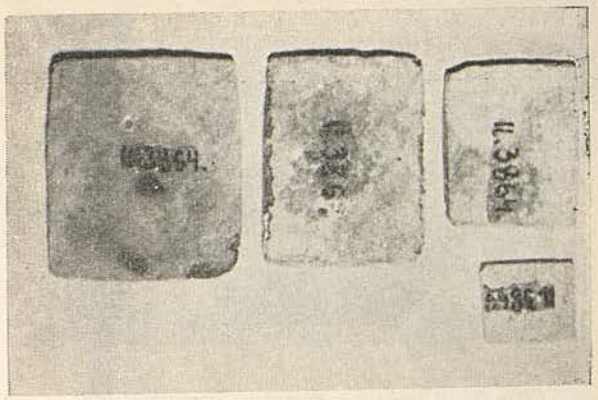
Обр. 17. Лампичка с изображение на кантар
Fig. 17. Lampe à figure de canthare

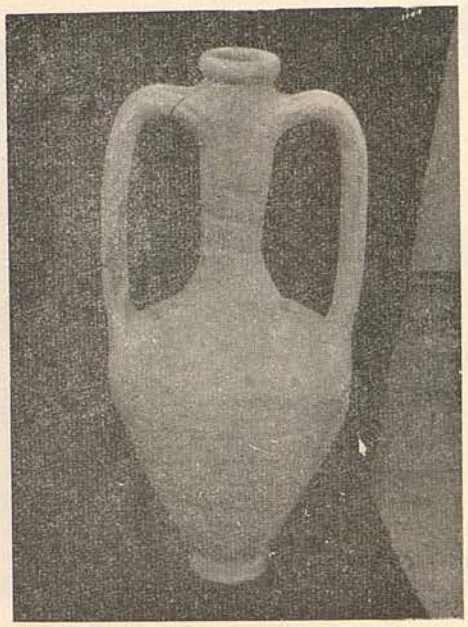
Обр. 18. Стъкленица в бадемовидна форма
Fig. 18. Flacon en forme d'amande

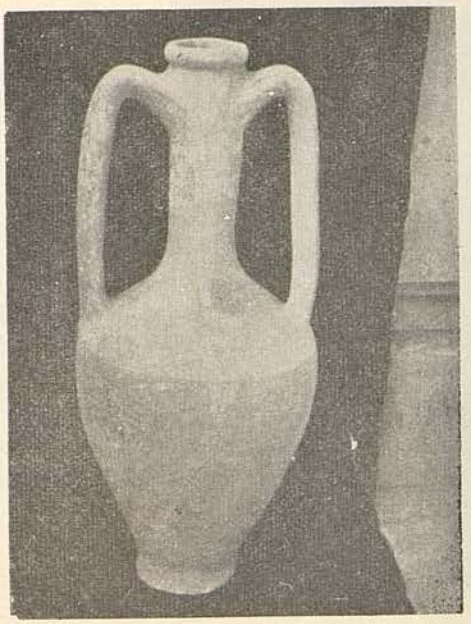
Обр. 19. Паничка за приготвяне на лекарства
Fig. 19. Petit récipient à préparer des médicaments

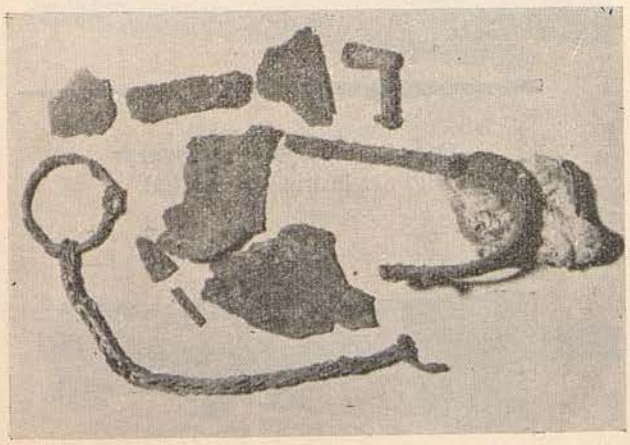
Обр. 20. Оловни тежести за везни
Fig. 20. Poids de plomb pour balance

Обр. 21. Амфора
Fig. 21. Amphore

Обр. 22. Амфора
Fig. 22. Amphore

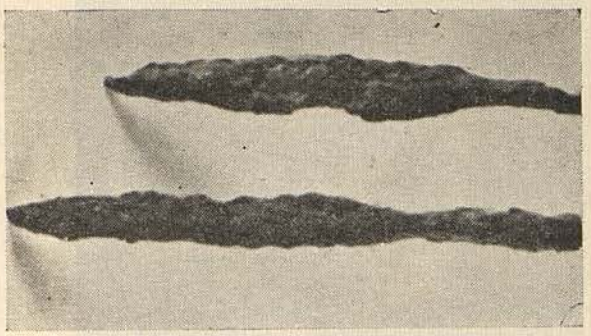
Обр. 23. Части от везни
Fig. 23. Fragments de balance

Обр. 24. Кантар с релефни изображения
Fig. 24. Canthare à figures en relief

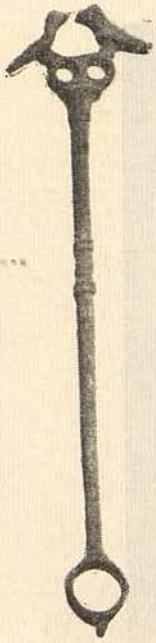
Обр. 25. Скифос с релефни изображения
Fig. 25. Skyphos à figures en relief

Обр. 26 *а*, *б*. Върхове от копия
Fig. 26 *a*, *b*. Pointes de lances

Обр. 27*а*, б. Лакримарии от глина
Fig. 27a, b. Lacrimaires d'argile

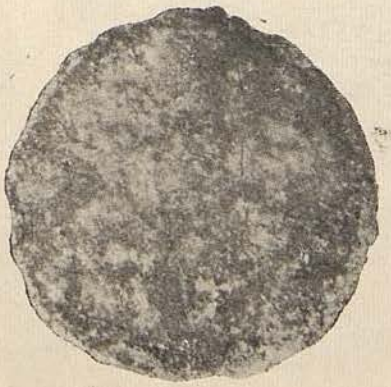
Обр. 28. Вотивна пръчка от бронз
Fig. 28. Baguette votive de bronze

Обр. 29. Съд от стъкло
Fig. 29. Vase de verre

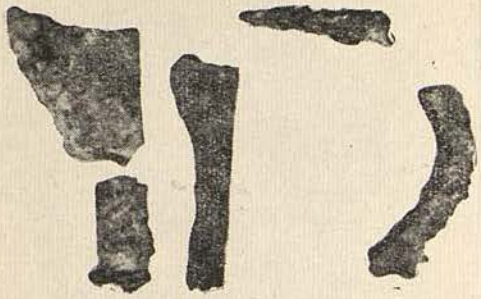
Обр. 31. Лекарски инструмент
Fig. 31. Instrument médical

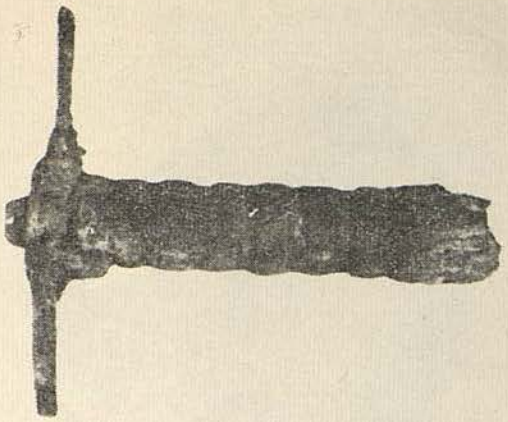
Обр. 30. Огледало от бронз
Fig. 30. Miroir de bronze

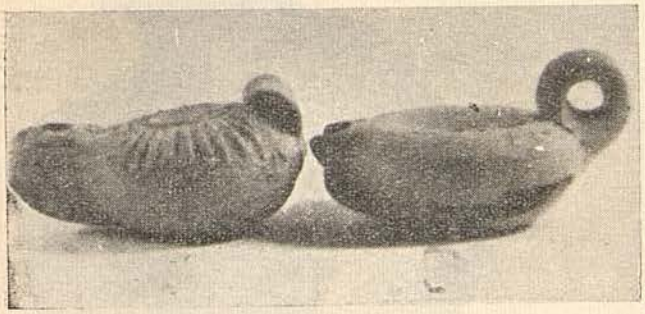
Обр. 32. Фрагмент от нож
Fig. 32. Fragment de couteau

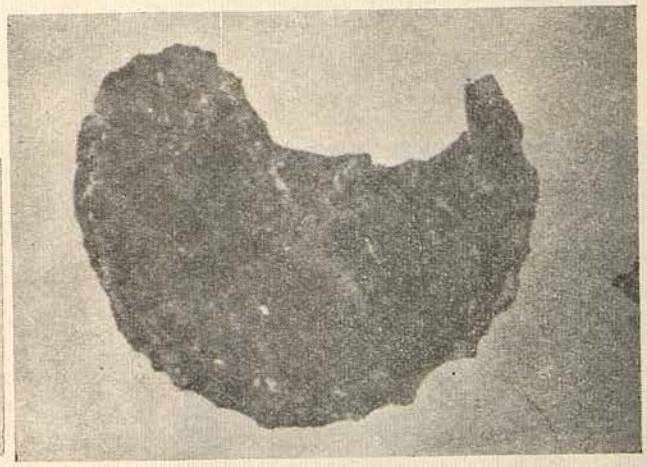
Обр. 33 *а, б.* Фрагмент от нож и стригила
Fig. 33 *a, b.* Fragments de couteau et strigile

Обр. 34. Фрагмент от speculum
Fig. 34. Fragment de speculum

Обр. 35 *а, б.* Лампички
Fig. 35 *a, b.* Lampes

Обр. 36. Огледало от бронз
Fig. 36. Miroir de bronze

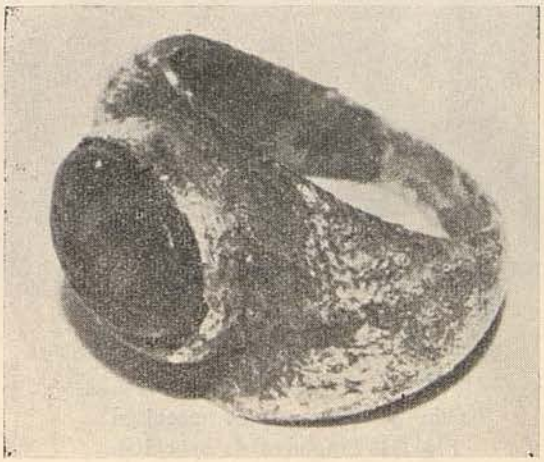
Обр. 37. Връх от стрела
Fig. 37. Pointe de flèche

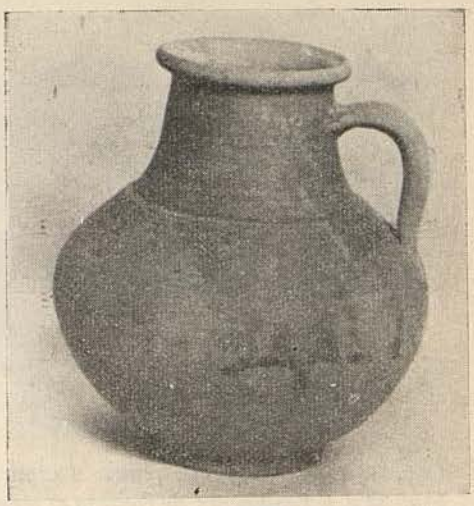
Обр. 38. Лекарски инструмент
Fig. 38. Instrument médical

Обр. 39. Ойнохое от сива глина
Fig. 39. Oénochoé d'argile grise

Обр. 40. Пръстен от сребро
Fig. 40. Anneau d'argent

Обр. 41. Съд от червеникава глина
Fig. 41. Vase d'argile rougeâtre

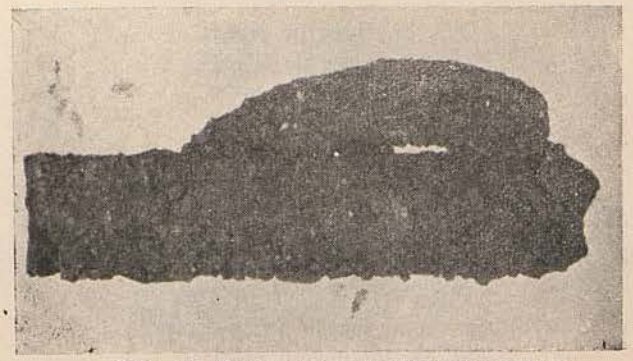
Обр. 42. Вендуза ?
Fig. 42. Ventouse ?

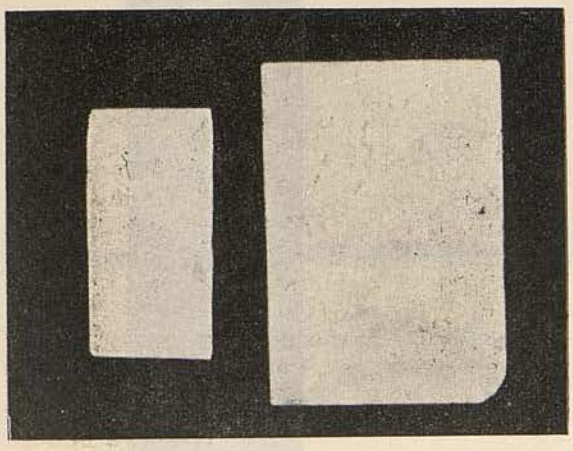
Обр. 43. Съд от бронз
Fig. 43. Vase de bronze

Обр. 44. Съдче от червеникава глина
Fig. 44. Petit vase d'argile rougeâtre

Обр. 45. Фрагмент от хирургически нож
Fig. 45. Fragment de couteau de chirurgien

Обр. 46 *а, б.* Плочки за разтриване на мехлеми
Fig. 46 *a, b.* Plaquettes à préparer des onguents

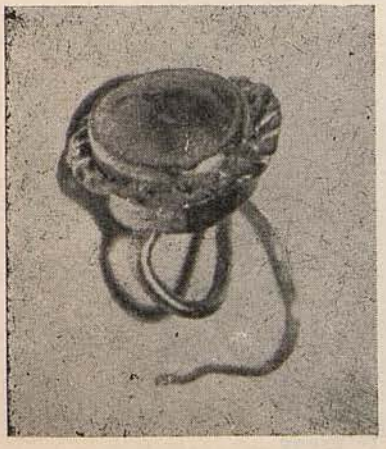
Обр. 47. Съд за лекарства от бронз
Fig. 47. Vase à médicaments en bronze

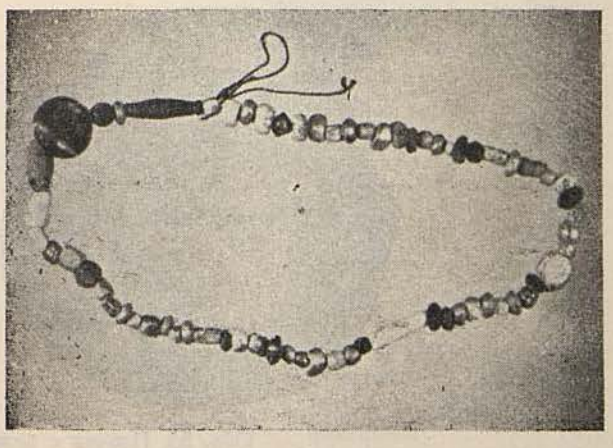
Обр. 48. Фрагмент от съд от стъкло
Fig. 48. Fragment de vase de verre

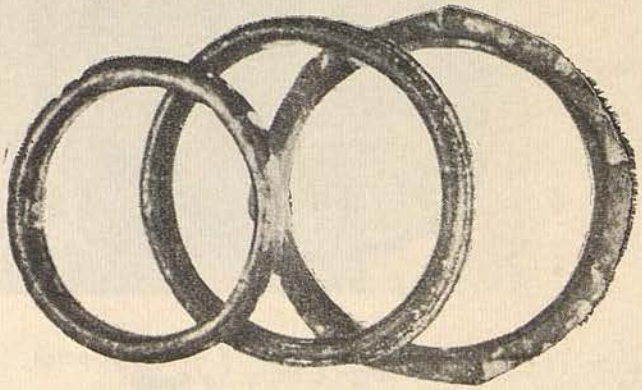
Обр. 49 *а, б.* Балсамарии от стъкло
Fig. 49 *a, b.* Balsamaires de verre

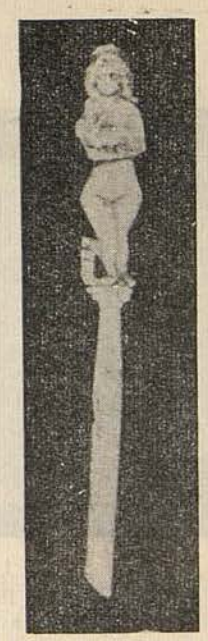
Обр. 50. Обеца от злато
Fig. 50. Boucle d'oreilles en or

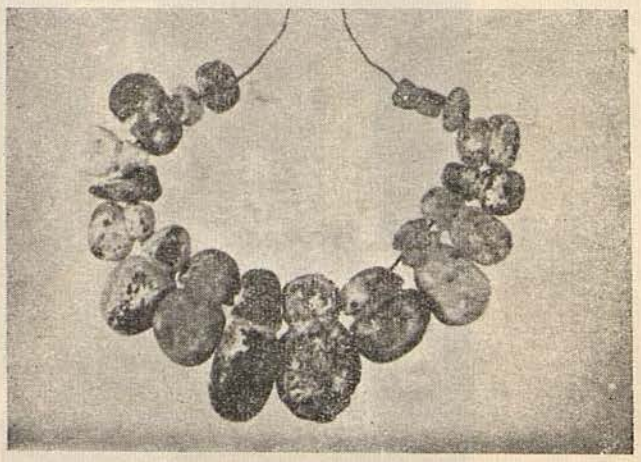
Обр. 51. Огърлица от стъклени зърна
Fig. 51. Collier de verroterie

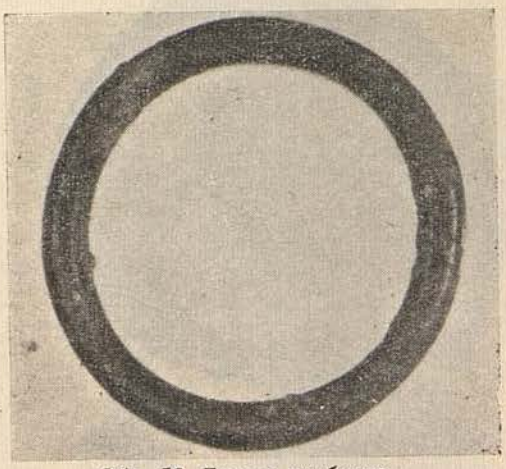
Обр. 52 *а, б, в.* Гривни от стъкло
Fig. 52 *a, b, c* .Bracelets de verre

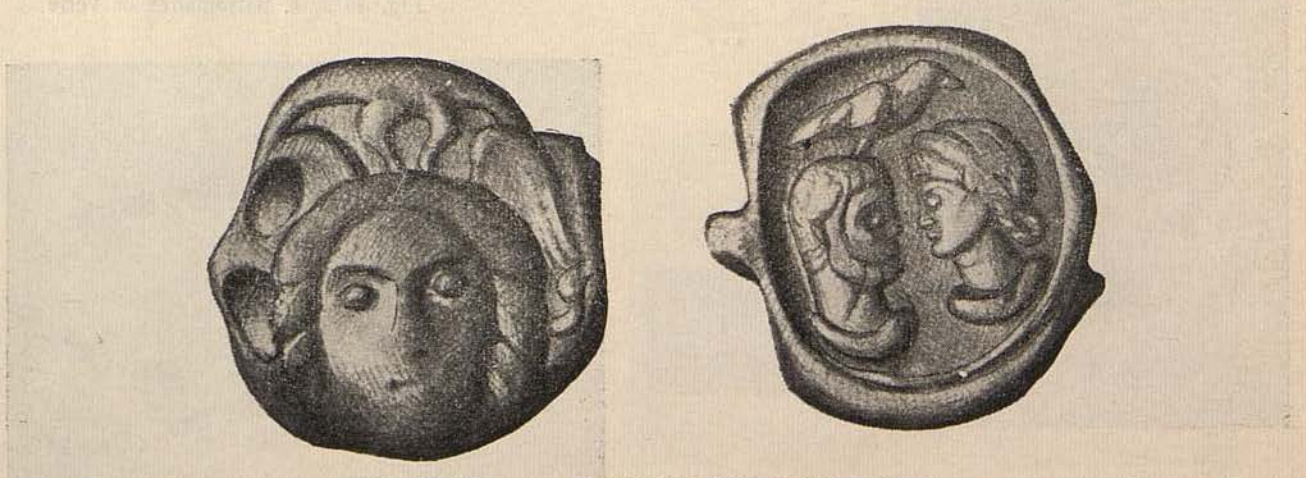
Обр. 53. Дръжка от огледало от кост
Fig. 53. Manche de miroir en os

Обр. 54. Огърлица от кехлибарени зърна
Fig. 54. Collier de grains d'ambre

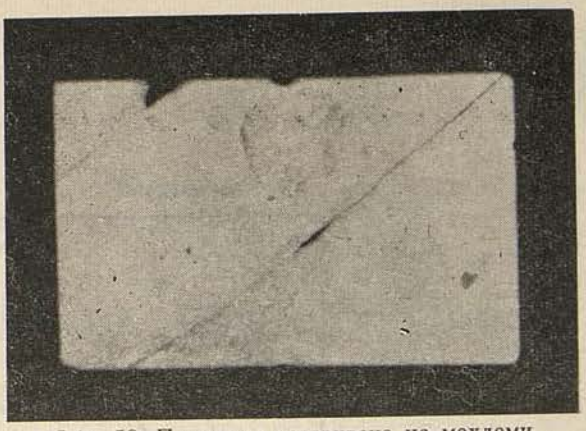
Обр. 56. Гривна от бронз
Fig. 56. Bracelet de bronze

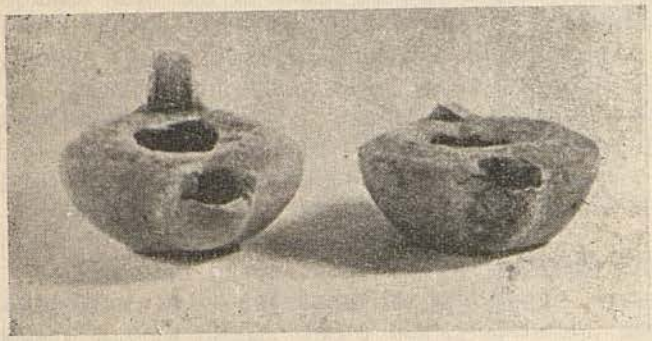
Обр. 55. Плочки с релефни изображения от гривна
Fig. 55. Plaquettes de bracelet à figures en relief

Обр. 57. Игла за коса от сребро
Fig. 57. Epingle à cheveux en argent

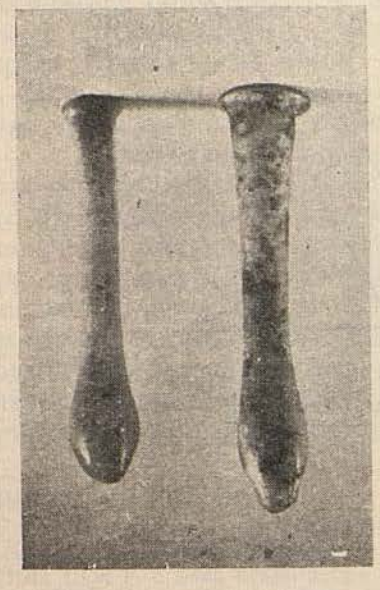
Обр. 58. Плочка за разтриване на мехлеми
Fig. 58. Plaquette à préparer des onguents

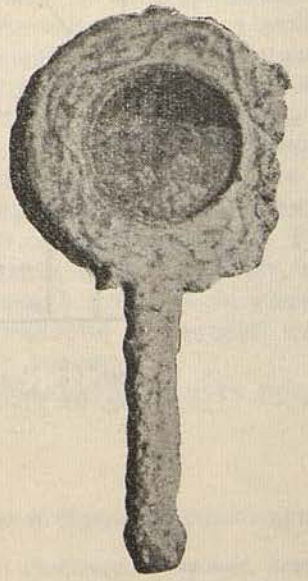
Обр. 59 *а*, *б*. Лампички
Fig. 59 *a*, *b*. Lampes

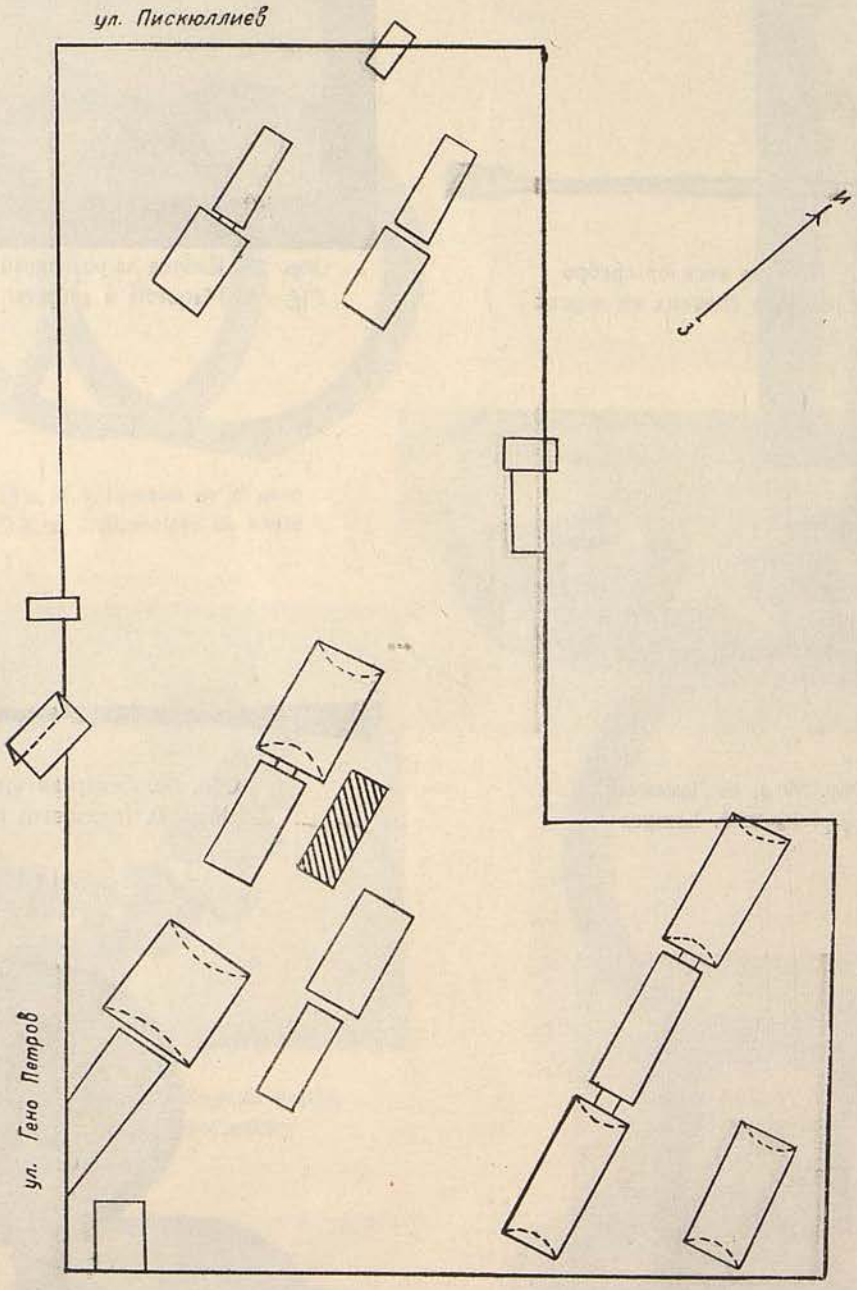
Обр. 60. Лекарски инструмент
Fig. 60. Instrument médical

Обр. 61 *а*, *б*. Стъкленици с минерална боя
Fig. 61 *a*, *b*. Flacons à couleur minérale

Обр. 62. Оловно огледалце с надпис
Fig. 62. Miroir de plomb à inscription

Фиг. 63. План на римски гроб (защрихован) от ул. „Г. Петров"
Fig. 63. Plan d'un tombeau romain (strié) de la rue „G. Petrov"